

OKTATÁS, KÉSZSÉGFEJLESZTÉS, KOMPETENCIA

Taródiné Dr. Cseszka Éva¹

HEUTAGÓGIA A TÁVOKTATÁSBAN: A HATÉKONYABB 21. SZÁZADI OKTATÁSÉRT

DOI: <https://doi.org/10.25116/kozelitesek.2023.2-7>

HEUTAGOGY IN DISTANCE EDUCATION: FOR A MORE EFFICIENT 21ST CENTURY EDUCATION

Absztrakt

Az élethosszig tartó tanulás új oktatási formákat igényel a felnőttképzésben, és a jövő az egyénre szabott tanulási utak megtervezése, amely lehetőséget teremt arra, hogy mindenki a maga élethelyzetének megfelelően vehesse birtokba a kultúra egészét. Ezzel egy időben viszont kifejlődtek azok az eszközök, amelyek segítségével gyorsan és hatékonyan tanulhatunk bárhol és bármikor. A heutagógia, vagyis az önmeghatározott tanulás mint fogalom 2000-ben született meg Ausztráliában, ahol a nagy távolságok, valamint az eltérő népsűrűség, a kontinens belső részének ritkán lakott volta már régóta kikényszerítették a távoktatás rohamos terjedését. Nem véletlen tehát, hogy itt született meg az az elmélet, amely az andragógia tudományának kiterjesztését, újraértékelését tűzte ki célul. Tanulmányomban azt a folyamatot vizsgálom, ahogy a felnőtt tanulók az önmeghatározott tanulás kialakítása felé haladnak. Ebben a folyamatban elkerülhetetlen a heutagógia és a távoktatás összehasonlítása, illetve annak vizsgálata, milyen módon és mennyiben segíti elő a távoktatás a heutagógia terjedését, amely a 21. század oktatási formája is lehet. Arra a kérdésre is keresem a választ, hogy van-e létjogosultsága annak a nézőpontnak, mely szerint az andragógia kiterjesztéseként a heutagógia a felnőtt távoktatás releváns elméletének tekinthető.

Kulcsszavak: heutagógia, távoktatás, élethosszig tartó tanulás, önmeghatározott tanulás

¹ A Milton Friedman Egyetem Kommunikáció- és Művelődéstudomány Tanszékének habilitált főiskolai docense.

Abstract

Lifelong learning requires new forms of education in adult education, and the future is creating individualized learning paths, which brings the opportunity for everyone to take possession of the whole culture according to their life situation. At the same time, however, tools have been developed that allow us to learn quickly and efficiently anywhere and at any time. Heutagogy, i. e. self-determined learning as a concept, was born in 2000 in Australia. In Australia long distances, as well as different population density, and the sparsely populated part of the inner part of the continent, have always forced the rapid spread of distance education. It is therefore not surprising that the theory, which aimed to expand and reevaluate the science of andragogy, was born here. In my study, I examine the process by which adult students move towards self-determined learning. In this process, it is inevitable to compare heutagogy and distance education, and to examine how and to what extent distance education promotes the spread of heutagogy, which can also be the education of the 21st century. I am also trying to find an answer to the question of whether heutagogy, as an extension of andragogy, can be considered a relevant theory of adult distance learning.

Keywords: heutagogy, distance education, lifelong learning, self-determined learning

1. Bevezetés

A változás életünk része. Éppen ezért a tanulás képessége mind az egyének, mind az intézmények számára elengedhetetlen a túléléshez. Míg korábban az alkalmazkodás kényelmesen, hosszú időn keresztül is megtörténhetett, napjainkban ez már nem lehetséges. Az élethosszig tartó tanulás új oktatási formákat igényel a felnőttképzésben, és a jövő az egyénre szabott tanulási utak megtervezése, ami lehetőséget teremt arra, hogy mindenki a maga élethelyzetének megfelelően vehesse birtokba a kultúra egészét. Ezzel egy időben viszont kifejlődtek azok az eszközök, amelyek segítségével gyorsan és hatékonyan tanulhatunk bárhol és bármikor. A heutagógia, vagyis az önmeghatározott tanulás mint fogalom 2000-ben született meg Ausztráliában, a világ egyik legfejlettebb országában, amelyet magas egy főre jutó nemzeti jövedelem, valamint az IKT eszközök sikeres használata, a távoktatás nagymértékű terjedése, a tudásalapú társadalom eredményes építése, a tanuló városok koncepciójának megalkotása jellemez. Nem véletlen tehát, hogy itt született meg az az elmélet, amely az andragógia tudományának kiterjesztését, újraértékelését tűzte ki célul. Ausztráliában a nagy távolságok, valamint az eltérő népsűrűség, a kontinens belső részének ritkán lakott volta már régóta kikényszerítették a távoktatás rohamos terjedését, ami gyakorlatilag egy olyan réteg számára tette lehetővé az oktatásba történő bekapcsolódást, amely enélkül nem lett volna képes megszerezni a megfelelő tudást.

Tanulmányomban azt a folyamatot vizsgálom, ahogy a felnőtt tanulók az önmeghatározott tanulás kialakítása felé haladnak. Ebben a folyamatban elkerülhetetlen a heutagógia és a távoktatás

összehasonlítása, illetve annak vizsgálata, milyen módon és mennyiben segíti elő a távoktatás a heutagógia terjedését, amely a 21. század oktatási formája is lehet. Arra a kérdésre is keresem a választ, hogy van-e létjogosultsága annak a nézőpontnak, mely szerint az andragógia kiterjesztéseként a heutagógia a felnőtt távoktatás releváns elméletének tekinthető.

2. Korszerű tanulási környezet a 21. században

A tudás és a készségek emancipációjának korát éljük. A tudás megszerzésének nincs akadály, és a huszonegyedik században a hatékony tanuláshoz szükséges készségek drámaian megváltoznak, ahogy a tanuló passzív befogadóból elemzővé és szintetizálásra képes személlyé fejlődik. Bloom taxonómiájában ezek olyan szintek, amelyeket a formális oktatásban ritkán érnek el (Blaschke – Hase, 2015). Mára ezek létfontosságú készségek a túléléshez egy olyan összetett környezetben, ahol a tudásmenedzsment fontosabb, mint a hozzáférés.

A technológiai fejlődés eredményeként a tanulási lehetőségek jelentős javulásával elmozdulás történt a formális és informális oktatási környezetekben a tanulói tevékenységek nagyobb aránya felé. A heutagógia keretként használható a tanulói tevékenység támogatására és előmozdítására. Mint ilyen, számos régóta bevált pedagógiai módszerből merít és kiterjeszti azokat, mint például az önhatékonyság, az önmeghatározás és az önirányítás (andragógia), valamint az önszabályozott tanulás, miközben a tanulói képességekre, a reflexióra és a reflexió további szempontjaira összpontosít.

Tudomásul kell vennünk azt a tanulási környezetet, amely nyílt hozzáférést biztosít a tanulási forrásokhoz, és ennek eredményeként a tanulók egyre nagyobb kontrollját biztosítja (Blaschke, 2012). Számos tanulást segítő adottságuk révén a közösségi média formájában megjelenő digitális eszközök tovább bővítik a tanulóközpontú terek kialakításának lehetőségeit: elősegítik a tanulók azon képességét, hogy együttműködjenek, kapcsolatba lépjenek, reflektáljanak, felfedezzék, létrehozzák és megosszák tudásukat online környezetben. Az oktató kulcsszerepe az, hogy növelje a tanulók képességeit saját tanulásuk menedzselésében mind a tartalmat, mind a tanulási tereket illetően, ezáltal növelve tanulási képességüket.

A tanulók olyan környezettel szembesülnek, amely jelentősen eltér az előző generációk által tapasztalttól. A változás üteme riasztóan gyors, különösen a munkaerőpiacon belül. A munkaadóknak olyan alkalmazottakra van szükségük, akik innovátorok, komplex problémamegoldók, jól kommunikálnak, és akik képesek a tanultakat a valós élethelyzetekben alkalmazni (Hart Research Associates, 2013). A munkaerő összetettsége a 21. században megköveteli, hogy az alkalmazottak megfelelő képességekkel, a kognitív és metakognitív készségek széles skálájával rendelkezzenek, mint például a kreativitás, az önirányító képesség, az innovációs képesség és a tanulási mód ismerete (Blaschke, 2014: 1). E készségek mellett a huszonegyedik századi munkaerő további készségei

közé tartozik a kommunikáció, az együttműködés, valamint a digitális írástudás (Prensky, 2010). A tanulóknak képeseknek kell lenniük önállóan és csapatban is dolgozni.

Az összetett környezet szükségképpen másfajta tanulási stílust igényel, amely informális, a munkatapasztalat vezérli, kettős hurokú tanulást foglal magában, együttműködésen alapul és kooperatív. Az ilyen környezetekben élő embereknek szükséges tudniuk, hogyan kell tanulni, a szervezetnek pedig ügyesen hasznosítania a tudást.² Nincs idő formális képzési programokra.

A PAH (pedagógiai-andragógiai-heutagógiai) kontinuum

A heutagógia mind a pedagógiától, mind az andragógiától eltérő megközelítést alkalmaz (Cochrane et al., 2012).

1. Pedagógiai környezetben a tanárok határozzák meg, hogy a tanulók mit és hogyan tanuljanak meg. A tanulók támaszkodnak tanárakra, és abban a sorrendben tanulják meg a témákat, ahogyan azokat bemutatják.
2. Andragógiai környezetben a tanulók a tanárt mentorként vagy útmutatóként használják, de arra törekszenek, hogy megtalálják a saját megoldásukat a tanár által kitűzött feladatokra. Önirányított tanulásnak is tekinthetjük.
3. A heutagógiai megközelítés arra ösztönzi a tanulókat, hogy találják meg saját problémáikat és kérdéseiket. Ahelyett, hogy egyszerűen elvégeznék a tanárok által kiosztott feladatokat, a diákok a bizonytalan és bonyolult területeket keresik a tanult tárgyakban. A tanárok abban segítenek, hogy megfelelő környezetet biztosítsanak számukra a tanuláshoz, és lehetőséget teremtenek a tantárgyak teljes körű felfedezésére.

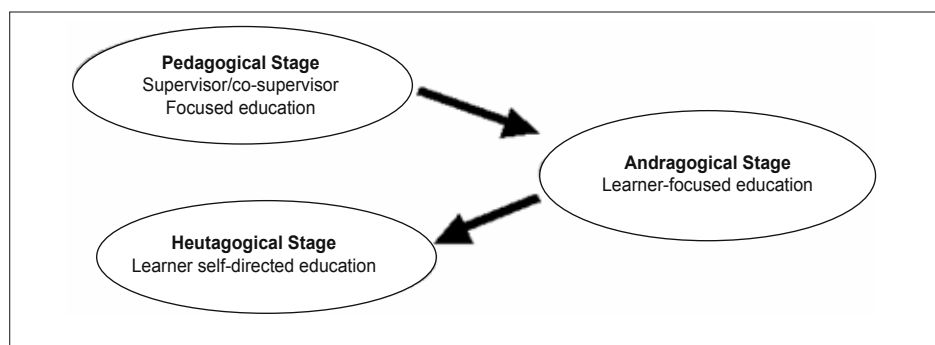
Harangi László a következőképpen magyarázza a különbségeket: „A heutagógia különös hangsúlyt helyez a kritikai, önértékelő tanulásra, az úgynevezett »dupla hurok« tanulásra (double-loop learning), a nem lineáris tanulási folyamatokra és az igazi tanulói magatartás kialakítására. Így például, míg az andragógia arra összpontosít, hogy mi a legjobb módja egy ismeretanyag megtanulásának a felnőttek számára, addig a heutagógia önmagában az emberek, a felnőtt tanulók tanulási készségét akarja fejleszteni mint egy adott tantárgyat. Ennek megfelelően, míg az andragógia középpontjában a strukturált oktatás áll, addig a heutagógia figyelme minden formális és informális tanulási kontextusra kiterjed” (Harangi, 2010: 36).

A heutagógiát önmeghatározott tanulásként határozzák meg (Hase – Kenyon, 2000), és az andragógia, vagyis az önirányított tanulás kiterjesztéseként fejlesztették ki (Blaschke, 2012). Az andragógia és a heutagógia közötti egyik különbség az, hogy a heutagógia tovább bővíti az emberi tényező szerepét a tanulási folyamatban. Így a tanulóra úgy tekint, mint „saját tanulásának

² Tanulmányom keretét szétfeszítené annak bemutatása, hogy a heutagógia hogyan tud választ adni vagy megoldást kínálni a 21. századi munkaerőpiaci változásokra. Bővebben l.: Cseszka Éva: *Heutagógia, a jövő tanulása – Kutatási beszámoló*, Grundtvig Kutatócsoport, Esztergom, 2015

fő tényezőjére, ami a személyes tapasztalatok eredményeként megy végbe” (Hase – Kenyon, 2007: 112). A tanulást irányító személy (Hase 2014) a tanulót partnerként kezeli, és segíti annak meghatározásában, hogy mit fog tanulni, és hogyan. A tanuló áll a tanulási folyamat középpontjában, nem pedig a tanár vagy a tanterv. Valójában mindkét tényezőnek rugalmasnak kell lennie, képesnek arra, hogy a tanulási folyamat során változzon, s a tanuló új utakat, új kérdéseket és új összefüggéseket alakítson ki. Egyéb különbségek az andragógiához képest (Blaschke, 2012) a képesség fejlesztésére, az önreflexióra és a metakognícióra vagy a saját tanulási folyamat megértésére, a kettős hurkú tanulásra, valamint a nemlineáris tanulási és tanítási folyamatokra helyezik a hangsúlyt.

1. ábra: A három különböző oktatási szint

Forrás: Hou – Hase, 2004: 83.

A heutagógia az andragógiai szintű „kompetenciákon” túlmutató képességek fejlesztését helyezi előtérbe. A tehetséges tanuló kényelmesen alkalmazza kompetenciáit bármilyen környezetben (Blaschke, 2012: 4), tudja, hogyan kell tanulni, hogyan kell együttműködni, és hogyan lehet hatékony a környezetében (Hase – Kenyon, 2000). A web 2.0 interaktív lehetőségei tanulóközpontú környezetet hozhatnak létre, ahol a diákok információkat találhatnak és megoszthatnak a választott „tanulási útvonalon”. Ez információban gazdag környezetben a diák feladata a tanulás elsajátítása, ehhez ad rálátást a heutagógia elmélete.

3. A heutagógia

A heutagógia az önmeghatározott tanulás egyik formája, a tanulás és tanítás holisztikus, tanulóközpontú megközelítése formális és informális helyzetekben. Humanista és konstruktivista elveken alapul, s a korai tanuláselméletek számos szálát egyesíti a tanulásról alkotott összetett képbe. Tanulóközpontú megközelítésével a heutagógia a hangsúlyt a tanárról a tanulóra és a tanulásra helyezi vissza.

A heutagógia kifejezést Stewart Hase és Chris Kenyon oktató páros alkotta meg. Ez a tanulási forma a tanuló tapasztalataihoz igyekszik kapcsolódni, aki így saját tanulási útjának aktivátorává válik. A „heut” előtag az „én” ógörög szóból származik, az „-agogia” utótag pedig a vezetés fogalmát jelöli.

Így a heutagógia a pedagógia és az andragógia kontinuumában helyezkedik el (Hase – Kenyon, 2007: 2). Elképzelhető azonban, hogy a görög „heuriskein” (görög *felfedezni* ige) kifejezéssel is rokon.

Hase és Kenyon szerint az újfajta modell használata minőségileg javítja az oktatást. Azzal érvelnek, hogy „a heutagógia megfelel a huszonegyedik század tanulói szükségleteinek, különösen az egyéni képességek fejlesztésében” (Hase – Kenyon, 2000: 1). Előnye, hogy alkalmazza a 21. századi technikákat és megváltoztatja a tanuló felnőttek tanulásról alkotott negatív fogalmát. Legfontosabb jellemzői:

– *Önreflexió és kettős hurok tanulás:*

Az önreflexió és a kettős hurok tanulás (*double-loop learning*) a heutagógia kulcsfogalmai, amelyek rámutatnak arra, hogy az elmélet a folyamatra helyezi a hangsúlyt. A kettős hurok tanulás kettős folyamat – a tanulók átgondolják a problémák megoldására használt folyamatokat, valamint az ezekből adódó tevékenységeket és eredményeket. A reflexió lehetővé teszi a tanulók számára, hogy elemezzék a problémákkal kapcsolatos saját megközelítéseiket, és proaktívan értékeljék azokat (Hase – Kenyon, 2000). Ez a metaanalízis segít a diákoknak „megtanulni, hogyan kell tanulni” (Hase, 2009).

– *Metakogníció:*

A heutagógián belül elengedhetetlen, hogy a reflexió holisztikus módon történjen. Ez azt jelenti, hogy a tanulóban nemcsak az tükröződik, amit tanult, hanem azt is, ahogyan megtanulta azt – és megérti, hogyan tanul (metakogníció).

– *Nemlineáris tanulás és tanítás:*

A tanulás önmeghatározott – a tanuláshoz vezető utat a tanuló és nem a tanár határozza meg. Mivel a tanulók saját maguk választják meg tanulási útjukat, a tanulás (Peters, 2002) nemlineáris formátumú képességben történik, ami elősegíti a jobb munkaerő-piaci átmenetet. Mivel a tanulási tapasztalat középpontjában a tanuló áll, a tanulást irányító személy pedig partner (Hase, 2014), a folyamat inkább dinamikus, mint lineáris. A tanterv rugalmas, bár továbbra is fontos a tanuló általános értelemben vett irányításában és a kompetencia (tudás és készségek) megszerzésében. Az értékelés a tanulási folyamat szerves része, nem pedig a teljesítmény mérésére szolgál csupán.

4. Távoktatás és heutagógia

A távoktatás megszületése és elterjedése alapvetően három jelenségnek köszönhető. Ezek a következők: egy új képzési forma iránti szükséglet, az oktatási költségek csökkentésének általános igénye, valamint a modern kommunikációs technológiák megjelenése az oktatás területén is (Kovács, 2005).

A távoktatási módszer alapelvei:

- tanulóközpontú pedagógia;
- a célcsoport igényei szerinti tananyag (nyomtatott és/vagy digitalizált oktatócsomag);
- tanári irányítással történő önálló tanulás, ahol nem a tanár az ismeretek elsődleges forrása;
- rugalmas időbeosztás, otthoni tanulás és az ezt kiegészítő konzultációk, beküldendő feladatok, vizsgák.

A fentebb leírt jegyek a heutagógia számára fontos kiindulópontot jelenthetnek, és fordítva, a heutagógia is sok ösztönzést adhat a távoktatás számára, mivel mindkettő egyaránt támaszkodik bizonyos kulcsfontosságú tulajdonságokra, mint például a tanulói autonómia és az önirányítás. Az önmeghatározott tanulás, az előzetes tanulás értékelése szintén a távoktatási formákra jellemző. A távoktatásban és a heutagógiában is közös a célcsoport: az érett, felnőtt tanuló.

Emiatt minden adott a heutagógia számára, hogy a távoktatás elméletévé váljon, részben annak köszönhetően, ahogyan továbbfejleszti az andragógiai megközelítést, részben pedig a távoktatás növekvő technológiai lehetőségei (mint például a web 2.0 kínálta lehetőségek) miatt.

A tanulás elsajátítása elengedhetetlen készség napjainkban, és központi szerepet játszik az önmeghatározott tanulás alapelveiben. A heutagógiai szemlélet a következőképpen valósulhat meg a tervezés során, függetlenül a kontextustól (Hase – Kenyon, 2013a, b; Kenyon – Hase, 2013):

- A tanulókat be kell vonni a tervezési és tanulási folyamat során annak tárgyalásába, hogy mit és hogyan tanulnak (Kenyon – Hase, 2013; Hase 2013).
- A tantervnek rugalmasnak kell lennie, és figyelembe kell vennie a tanulók kérdéseit, motivációit, valamint azt, hogy a gondolkodás hogyan változik a tanultak következtében.
- A tanulónak és a tanárnak együtt kell dolgoznia a tanulási eredmények értékelésmódjainak kialakításában. Az értékelés magában foglalhatja a részvételen alapuló (ön- és csoport általi) értékelés formáit is, lehetővé téve a tanulók számára, hogy egymástól és önreflexión keresztül tanuljanak (Dick, 2013).
- A tanár szerepe, hogy irányítsa a tanulót, és olyan visszajelzést adjon, amely a tanulói igényeknek megfelelően személyre szabott.
- A tanulási környezetben lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a tanulók felfedezzék és átgondolják, mit és hogyan tanultak.

4.1 A tanuló profilja

Hagyományosan a távoktatást a felnőtt tanulókra tervezték, fejlesztették, nekik nyújtották, őket célozták meg, akik általában nagy élettapasztalattal és érett személyiségjegyekkel rendelkeznek. A távoktatási gyakorlatot történelmileg erősen befolyásolta Knowles andragógiai tanítás-tanulás elmélete.

A távoktatásban résztvevők között sok kor- és előképzettségbeli, társadalmi, szociális és kulturális eltérés van. A távoktatásban tanuló diákokra a következők jellemzőek:

- kicsi a valószínűsége, hogy az életkort, illetve a tudásszintet tekintve homogén csoportokat lehet létrehozni;
- a tanulók egymástól távol vannak;
- közvetlen ellenőrzés, „tanári felügyelet” nélkül haladnak előre a tanulásban (Kovács, 2005).

Ez a fajta heterogenitás újfajta pedagógiai módszereket követel. A hallgató otthon, kevés időben, általában zaklatott körülmények (család, munka) között kell, hogy elsajátítsa az anyagot, egyedül. A nehézségek leküzdésére a felnőttképzést végző intézmény a távoktatásra jellemző különféle módszereket sorakoztathat fel, a tananyagba épített pedagógiai módszerektől kezdve a segítő, támogató rendszerekig. A tanulók megfelelő támogatása és segítése az egyik legfontosabb feltétele annak, hogy biztosítsuk a távoktatás hatékonyságát és minőségét.

A felnőttek életkorukból és tapasztalatukból adódóan eltérő módon tanulnak, mint a hagyományos oktatásban részt vevő társaik. Önálló tanulás nélkül a távoktatás nem létezik, így a hangsúly erre, az önálló tanulásra, az ismeretek egyéni úton történő elsajátítására helyeződik át, tehát az ismeretek reprodukálása helyett a feladatmegoldó képesség fejlesztésére (Molnár – Szentpétery, 2004).

A távoktatás minden formájában az egyénileg tanuló személy a legfontosabb. A távoktatás ezért olyan forrásrendszert biztosít, amely megoldja a tanulók irányítását, ellenőrzését, és módot ad az egyéni tanítási-tanulási szempontok figyelembevételére. A tanulók támogatási rendszerének célja, hogy bátorítsa és fejlessze a résztvevőket, ezen belül feladata a visszajelzés a teljesítményről, az érdekeltség, motiváció erősítése, a segítségnyújtás nehéz tanulmányi kérdések tisztázásában, a problémamegoldás, illetve az egyéni szükségletekhez alkalmazkodó támogatás. A legfontosabb szempont egy támogatási rendszer kialakításánál, hogy a tanuló szükségleteinek elemzésén alapuljon (Johnson – Magusin, 2005).

A távoktatás egyik komoly előnye, hogy az egyéni szintre lebontott kommunikációs (levelezés, telefonálás stb.) és egyéb tanítási módszerekkel (a gondolkodási műveletek sugalmazásával, gyakoroltatással, ötletek megjelenítésével stb.) számításba tudja venni a tanulási különbségeket.

A heutagógia bizonyos értelemben maga mögött hagyja Knowles andragógiai tanulásfelfogását, ami nem jelenti azt, hogy tagadná az andragógiát, inkább kiterjeszti annak elméletét, magában foglalva a teljesebb értékű önirányított tanulást.

A felnőttoktatással foglalkozók egyetértenek abban, hogy a tanulás folyamata előidézhet a tanulóknál kedvező változásokat, különösen akkor, ha annak szükségességét és irányát nem annyira a tanár, inkább a tanulók csoportja vallja. Ez a tanulói aktivitás játszik szerepet, vagyis a nevelés önnevelésként valósul meg, amit a tanár csak segít, de nem helyettesít. Mindenki képes eredményesen tanulni – mondja a neves amerikai pszichológus, Carl Rogers –, ha akar tanulni. Hozzátehetjük, az akarat mellett az is szükséges, hogy az illető tudjon tanulni (Maróti, 2010: 83).

A heugógiában a tanuló a saját tanárává válik. Meghatározza, hogy mit szeretne megtanulni, és hogyan fogja azt megtanulni. A tanárok irányíthatják és segíthetik a tanulót olyan tanulási környezet létrehozásával, amely lehetővé teszi, hogy készségeit valós élethelyzetekben alkalmazza. Ez coachinggal és együttműködésen alapuló tanulással támogatható. A PAH-kontinuum azt mutatja, hogy a heutagógia része annak a tanulási folyamatnak, amely a tanuló által irányított tanulásban csúcspontot ér el. A gondosan kidolgozott tapasztalati tanulási környezet megfelelő helyszínt biztosít a hallgató számára a felfedezéshez. Az internet vagy más tartalomszolgáltatók erőforrásokká válnak az ilyen típusú tanulásban, a beszélgetés és az együttműködés pedig eszközökké. A tanuló átgondolja, hogyan közelíti meg a tanulást, mennyire hatékony a megközelítése, és változtatásokat hajt végre folyamatai javítása érdekében. Ezt a metaanalízist *kettős hurok tanulásnak* nevezik.

A heutagógiánál az oktatónak szintén nem a hagyományos értelemben vett oktatói, vezetői szerepet kell betöltenie, hanem mindinkább a tanulást segítő, kísérő funkciója válik fontossá, az kerül az előtérbe (Hase – Kenyon, 2007). Megszűnik a tanár és a diák közötti hierarchikus viszony, inkább egymás mellett való tanulásról-tanításról beszélhetünk. Ez természetesen legtöbbször nemcsak kétszereplős, hanem mindinkább áthelyeződik a hangsúly a csoportban való együttgondolkodásra. Az eredmények elérése után itt sem maradhat el az értékelés. Ezután pedig jön a visszacsatolás (*feedback*), további feltételezések, a már elért eredmények továbbgondolása, kérdések megfogalmazása. A csoportban való tanulás kerül előtérbe, valamint a közös gondolkodás, kérdésfelvetés és a kérdésre adott különféle válaszok. Itt a csoport tagjai már úgy közelítik meg a témát, hogy felhasználják, alkalmazzák az addig megszerzett tudásukat. Innen gondolják tovább a problémát és jutnak el a közös megoldáshoz. Napjainkban egyre nagyobb igény van az ilyenfajta együttgondolkodásra, mert a tanulócsoporthoz képest tud továbbfejlődni a közösség, a vállalat, a szűkebb és a tágabb értelemben vett környezet. Itt érdemes megemlíteni a már kialakulóban lévő tudásközpontokat vagy a tanuló városokat.

A távoktatás megköveteli, de ugyanakkor elő is segíti a tanulói autonómiát, azt a tanulói készséget, amely központi szerepet játszik a heutagógiai tanítási és tanulási megközelítésben (Peters, 2001). Mivel a tanulói autonómia a távoktatási tanulási környezetek alapvető jellemzője, ezért a távoktatás eleve támogatja a heutagógiai gyakorlatot.

4.2 Az oktatók megváltozott szerepe

A távoktatásban részt vevő oktatók szerepe több, mint – vagy nem is elsősorban – az ismeretátadás, hanem az önálló munka elősegítése, a tanuló teljesítményének javítása, a diákok szükségleteinek megfelelő, személyenként differenciált tanácsadás. Az oktató segít, tanácsot ad, megoldja a hallgató tananyaggal kapcsolatos egyéni problémáit, kiegészíti azt. Ugyanakkor fontos szerepe van a motivációban is. Növeli az önbizalmat, nevel, és egyben felelősségtudatra ébreszt. Jelentős a szerepe ebben a kommunikációnak, a tanár–diák közötti – valós időben vagy időeltolódással, azaz szinkron vagy aszinkron – párbeszédnek (Szentpétery et al., 2003).

A támogatás aktív modellje érvényesül, ez új tanulói-tanári magatartást igényel, mivel nem érvényesülhet a tanári tekintélyelv. A tutor, illetve a mentor feladata, hogy lehetőség szerint kiiktassa azokat a tényezőket, amelyek elvonnák a diák kedvét a tanulástól, amelynek fontos tényezője a motiváció. Hiszen minden hallgató valamilyen indíttatással jön: szakmai célok elérése érdekében, hiányosságok pótlása, munkanélküliségtől való félelem, újabb képzettség szerzése (piacképesség növelése) miatt. A hallgatónak hinnie kell abban, hogy érdemes tovább képeznie magát, hiszen jobb lehetőségekkel indul egy jobban fizető állás felé. A távoktatásban résztvevő szakemberek egyik legfontosabb feladata a belső motiváció megerősítése, a hallgató ösztönzése abban, hogy végig aktívan vegyen részt a kurzuson, tehát összefoglalva: hogy a tanulók sikeresen befejezzék a távoktatási programot. Mindig a diákok rendelkezésére kell állnia, illetve csoportok alakítására is ösztönözheti a diákokat.

A tutor szakmai, a tantárgyat érintő kérdésekben konzultál a hallgatóval, a diákokat egyénenként, távolról segíti, a felmerülő kérdésekre a visszajelzést előre megadja (beépítve a tankönyvbe), illetve a konzultációkon személyesen, ezen kívül feladatokat javít és értékel, bizonyos esetekben számonkér. A tutorok feladata sokkal szerteágazóbb, mint a hagyományos oktatásban résztvevő tanároké. A konzulensek szerepe ehhez hasonlóan szintén a diákok szükségleteinek megfelelő tanácsadás a konzultációs szolgálat révén. A mentor segíti kialakítani az időbeosztást, a munkaritmust, követi a tanuló munkáját, aktív közreműködésre ösztönzi, valamint segít feloldani a felmerülő pszichés problémákat (Szentpétery et al., 2003).

A hallgató számára a visszacsatolás folyamatos. Az önellenőrzés, valamint a tanári ellenőrzés-értékelés akkor működik jól, ha sikerül minél pontosabban és közérthetőbben, minél részletesebben megfogalmazni a tanulás követelményeit, vagyis az elérendő, megkívánt tudásszinteket.

Mivel a hallgató egyénileg tanul, ezért folyamatosan figyelemmel kell kísérni és irányítani a haladását. Ennek egyik eleme a folyamatos értékelés és a távoktatási központ részéről nyújtott különféle támogatási formák összehangolása (Kovács, 2005). Azon kívül, hogy biztosítja az oktatáshoz szükséges intézményi és pénzügyi háttérrel, a tananyag tervezése, előállítás, szétosztása, majd a tananyag feldolgozása, ehhez a konzultációk megszervezése, a képzés koordinálása,

a technikai feltételek biztosítása, valamint a tanulók nyilvántartása szintén a távoktatási központ feladata, amely intézi továbbá az oktatásszervezési feladatok ellátását, összegyűjti és áramoltatja az információkat, tehát biztosítja a megfelelő kommunikációt (Molnár – Szentpétery, 2004).

A heutagógiában az oktatási folyamat szintén átalakul: a tanuló választja meg, hogy mit akar tanulni, sőt azt is, hogyan. Ez azt jelenti, hogy a tanárközpontú tanulás helyett a tanár inkább segítőként vagy útmutatóként szolgál a kívánt tanulási folyamat végbemenetelében, illetve az önmeghatározott tanulás formális értékelésében. A tanulás e megközelítésének további elemei is vannak, mint például az a kérdés, hogy a tanulás hogyan fog megtörténni, és hogyan kell a tanulót a tanulás során irányítani. A heutagógiái tanulás nem feltétlenül lineáris vagy tervezett, hanem sokkal informálisabb, és párhuzamos azzal, ahogyan az emberek a legjobban tanulnak az iskolán kívül. A tanár inkább coachként szolgál értékes erőforrásként, és nem az elsődleges tudásforrásként.

A heutagógiái megközelítésben a tanulók csak tanári értékeléssel járhatnak sikerrel. A tudás értékelése többek között online vizsgákkal, kvízekkel, témaesszével, tudományos dolgozattal, tanulmányi vizsgákkal stb. történhet.

4.3 Távoktatás, e-learning, digitális technológiák és heutagógia

A távoktatási formánál fontos szerepet tölthet be a technikai támogatottság és eszközigeny. Mivel a tanár és a diák nem feltétlenül tartózkodik egy helyszínen, s a tanítás és tanulás folyamata nem feltétlenül zajlik egy időben, ez megköveteli, hogy olyan technikai háttérrel biztosítsunk az ilyenfajta képzésekhez, amely lehetővé teszi ezt az eltolódást időben és térben. Ez a technikai háttér szabad kezet ad az oktatóknak, hogy új módszertanokat kidolgozva, minél szabadabban és hatékonyabban közelítsék meg a tanulni vágyókat.

A távoktatási tananyagoknak más a helyük, szerepük, funkciójuk, szerkezetük és a tartalmuk is, mint a hagyományos oktatási anyagoknak. Több feltétele is van a távoktatást segítő taneszközök hatékony használatának: hordozzák magukban a tanulási módszereket, szervesen illeszkedjenek a tanulókkal való kapcsolattartáshoz, s a diákok alkalmasak legyenek az eszközök kezelésére. Ez különösen fontos a távoktatási formánál, mivel itt nincs lehetőség közvetlen, azonnali segítségnyújtásra és visszajelzésre (Rowntree, 1995).

A technológia és a távoktatás szimbiotikus kapcsolata megköveteli, hogy a távoktatók minden egyes kifejlesztett technológia esetében mérlegeljék annak távoktatásra gyakorolt hatásait. Nem véletlen, hogy a heutagógiát néhányan potenciális elméletként azonosították a technológiák alkalmazására a távoktatásban (Anderson, 2010).

A technológia rohamos fejlődésével a hallgatók aktívabban részt tudnak venni a tanulásban, tudás- és információalkotásban, az oktatók pedig képesek lehetnek hatékonyabban megvalósítani a fent leírt tanítási megközelítéseket. Az új digitális médiát olyan sajátos lehetőségek jellemzik,

amelyek képesek támogatni, előmozdítani és fejleszteni a tanulói tevékenységet s az önmeghatározott tanulást. A digitális média nyújtotta lehetőségek meghatározzák a technológia felhasználásának módját, továbbá – szándékos és nem szándékos – következményeit.

A web 2.0 elősegíti a heutagógiai megközelítést azáltal, hogy lehetővé teszi a tanulók számára tanulási útjuk irányítását, és meghatározását, valamint azt, hogy egyéni tanulási tapasztalataik során inkább aktív, mint passzív szerepet vállaljanak. A közösségi média kulcsfontosságú lehetőségei – kapcsolattartás másokkal, információk felfedezése és megosztása (egyéni és csoportosan), valamint az információk személyes gyűjtése és igény szerinti adaptálása – szintén támogatják az önmeghatározott tanulási tevékenységeket (McLoughlin – Lee, 2007: 667). Ezenkívül a web 2.0 ösztönzi az interakciót, a párbeszédet, az együttműködést és az információmegosztást, valamint elősegíti az autonómiát és támogatja a tanulók által generált tartalom létrehozását (McLoughlin – Lee, 2008).

Canter (2012) az e-learning előnyeinek és az élethosszig tartó tanulás heutagógiai elveinek metszéspontját mutatja be. Az úgynevezett e-heutagógia a tanulókat arra irányítja, hogy az e-learning segítségével hozzáférjenek ahhoz, amire szükségük van, mégpedig a tanulási stílusuknak megfelelő módon. Garnett (2013) a közösségi tanuláshoz szükséges források fejlődését írja le, és arra a következtetésre jut, hogy a heutagógia „...a tanulás fejlesztésének kulcsfogalma a web 2.0 világában” (Garnett, 2013: 141). Gerstein (2014) szerint a web 3.0 a mobiltechnológia fejlődésének köszönhetően egy jobban összekapcsolt, felhasználók által generált világot teremt, amelyben a heutagógia központi helyet foglalhat el.

Sok kutató vizsgálta a heutagógiát az e-learning és a távoktatás kapcsán. Az e-learning alapú távoktatási képzésnél az oktatásszervező, az oktató és a hallgató közös kommunikációs eszköze a számítógép és a számítógépes hálózat, ennek használatával zajlanak az oktatási-tanulási folyamatok, pontosabban mindezek tervezése, szervezése, kivitelezése és értékelése.

Az internetnek köszönhetően az emberek könnyebben lehetnek önirányított tanulók. Mindazonáltal az e-learning, a távoktatás és a digitális technológiák elérhetősége nem jelenti azt, hogy a tanulási programok mindig a heutagógián alapulnak. Éppen ellenkezőleg, a tapasztalat azt mutatja, hogy a didaktikus tanítási módszerek és a tanár által irányított tanulás él és virágzik az e-learning világában, annak ellenére, hogy lenne lehetőség másra.

A heutagógia e-learningre történő alkalmazása során sokkal nagyobb hangsúlyt lehet fektetni az értelemalkotásra (megértés, alkalmazás, átadás) a tartalom átadása helyett. Az e-learning programok tervezői számára nyilvánvalóbbnak tűnik, hogy a tartalom könnyen elérhető, és a tanulásra lehet koncentrálni. Mindenesetre a tanulót együttműködőnek tekintik saját tanulásában (pl. Hase, 2009).

Nem mindig könnyű azonban a heutagógiai megközelítéseket alkalmazni. Msilav és Setihako () úgy találta, segíteni kell a tanulókat abban, hogy aktívabbakká váljanak. Hasonlóképpen

Cochrane szerint a közösségi média értékes, de a hallgatókat motiválni kell a digitális technológia használatára. Mindazonáltal a heutagógia keretként szolgálhat a 21. századi tanulók tanulásához, tekintettel a digitális technológiák rugalmasságára és hozzáférhetőségére s különösen a közösségi médiára (Blaschke, 2012; Cochrane – Narayan, 2013). Ezen túlmenően a technológia képes olyan oktatási innovációt ösztönözni, mint a heutagógia (Gerstein, 2014). Mindezek a technikák, különösen az újabb webalapú technológiák alkalmazhatóak a távoktatásban is, hiszen lehetővé teszik a számítógépen keresztüli kommunikációt és együttműködést.

5. Következtetések és összefoglalás

Mind a heutagógiára, mind a távoktatásra jellemző, hogy nem helyettesítheti a hagyományos iskolarendszert, hanem kiegészíti azt, mivel a tizenéves korosztály számára nem megfelelő. Az előfeltétel, hogy ki-ki minden irányítás nélkül, önállóan képes elsajátítani az ismereteket, éppen ezért azok számára nyújt lehetőséget, akik már megtanulták, hogy miként kell tanulni. Továbbá azok számára szolgálhat valós képzési formaként, akik középfokú végzettséggel rendelkező szakemberek, s szeretnék bővíteni tudásukat. Utóbbiak esetében fontos, hogy gyakori konzultációkra, illetve számonkérésre kerüljön sor mindaddig, amíg el nem sajátítják az önálló tanulás mikéntjét. Nem véletlen, hogy első körben posztgraduális képzéseknél kezdték alkalmazni, majd innen került tovább a felsőoktatásba, de Ausztráliában például már néhány középiskola is próbálkozik heutagógián alapuló tanulással, valamint sikeresen alkalmazzák idősebb felnőttek is.

A következő folyamatok segíthetnek abban, hogy a távoktatási tanulási élményt a heutagógiai szintre vigyék:

1. Lehetővé kell tenni a tanuló számára, hogy meghatározza, mit akar tanulni, tanulóközpontú környezetet teremtve. Ez magában foglalja a célokat, az értékelés tervezését és az öndiagnózist. Ennek eléréséhez egy lehetőség az úgynevezett „tanulási szerződés” megkötése (Blaschke 2010).
2. Lehetővé kell tenni a tanuló számára, hogy azonosítsa azokat a tanulási tevékenységeket/ folyamatokat, amelyek a legjobban működnek nála.
3. Az oktatónak coachként kell viselkednie, hogy az egyes egyének tanulási igényeihez illeszkedjen (Hase – Kenyon, 2007).

A távoktatók a heutagógia folyamatait felhasználva coacholhatják, mentorálhatják, sugallmazással és más módon irányíthatják a tanulókat öntanulási helyzetekben, és segíthetik őket olyan környezet kialakításában, ahol nem csak kompetenssé, de alkalmassá is válhatnak (*capable*). A 21. századi munkahely jellege megköveteli, hogy a dolgozók együttműködjenek, hálózatokat hozzanak létre és rövid időn belül tanuljanak meg új szoftvereket és új folyamatokat. A heutagógia keretét biztosít nemcsak a tények és készségek elsajátításához, hanem ahhoz is, hogy megtanuljuk, hogyan

alkalmazzuk készségeinket eltérő környezetben – a tanulás megtanulásához. A heutagógia a 21. század emberének új viszonya a környezethez, rendszerelméleti visszahatása az irányító szervezetre, vállalatra, városra.

Összegzésképpen elmondható, hogy a távoktatás különös affinitást mutat a heutagógiai megközelítéshez, elsősorban a távolságból eredő jellemzők miatt, amelyek megkövetelik és előmozdítják a tanulói autonómiát. Hagyományosan a felnőtt tanulókra összpontosít, s a technológiával való evolúciós és szimbiotikus kapcsolata közös ezzel a kialakulóban lévő elmélettel. A távoktatás egyedülálló helyzetben van a heutagógiai tanítási és tanulási megközelítést támogató tanulási környezetek kialakításában, s az andragógia kiterjesztéseként a heutagógia a távoktatás felnőttek számára releváns elméletének tekinthető.

Felhasznált irodalom

- Anderson, T. (2010): Theories for learning with emerging technologies, in: G. Veletsianos (ed.): *Emerging technologies in distance education*, Edmonton, Athabasca University Press, Retrieved from http://www.aupress.ca/books/120177/ebook/02_Veletsianos_2010-Emerging_Technologies_in_Distance_Education.pdf
- Blaschke, L. M. (2012): Heutagogy and lifelong learning – A review of heutagogical practice and self-determined learning, *International Review of Research in Open and Distance Learning*, 13. (1), 56–71. Retrieved from <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/1076/2113>
- Blaschke, L. M. (2014): Moving students forward in the PAH continuum – Maximizing the power of the social web, in: Blaschke L. M. – Kenyon C. – Hase S. (eds.): *Experiences in selfdetermined learning*, United States, Amazon.com Publishing
- Blaschke, L. M. – Hase, S. (2015): Heutagogy: A holistic framework for creating 21st century self-determined learners, in: M. M. Kinshuk – B. Gros (eds.): *The future of ubiquitous learning – Learning designs for emerging pedagogies*, Springer Verlag, 25-40.
- Canter, Maria (2012): E-heutagogy for lifelong e-learning, *Procedia Technology* 1, 129–131.
- Cochrane, T. – Narayan, V. (2013): Redesigning professional development: reconceptualising teaching using social learning technologies, *Research in Learning Technology*, 21.
- Cochrane, T. – Antonczak, L. – Wagner, D. (2012, October 15–18): Heutagogical approaches to mlearning: from student-generated content to international co-production, *Paper presented at the Mlearn 2012: the 11th World Conference on Mobile and Contextual Learning*, Helsinki Congress Paasitorni, Helsinki, Finland
- Dick, B. (2013): Crafting learner-centred processes using action research and action learning, in: Hase S. – Kenyon C. (eds.): *Self-determined learning – Heutagogy in action*, London, Bloomsbury Academic
- Garnett, F. (2013): Developing creativity, in: Hase S. – Kenyon C. (eds.): *Self-determined learning – Heutagogy in action*, London, Bloomsbury, 117–129.
- Gerstein, J. (2014): Moving from education 1.0 through education 2.0 towards education 3.0, in: Blaschke L. M. – Hase S. – Kenyon C. (eds.): *Experiences in self-determined learning*, Amazon, 83–98.
- Harangi László (2008): Tanuló városok Ausztráliában, *Felnőttképzési Szemle*, 54–64., https://epa.oszk.hu/01200/01251/00002/pdf/fef_szemle_200801_054-064.pdf
- Harangi László (2010): Heutagógia versus andragógia, *Felnőttképzési Szemle*, 4. évfolyam, 1. szám, 36–41.
- Hart Research Associates (2013): *It takes more than a major: Employer priorities for college learning and student success*. Association of American Colleges and Universities (AACU), 99:2. Retrieved from <http://www.aacu.org/liberaleducation/lesp13/hartresearchassociates.cfm>

- Hase, S. – Kenyon, C. (2007): Heutagogy: A child of complexity theory. *Complicity, An International Journal of Complexity and Education*, 4. (1), 111–119
- Hase, S. (2009): Heutagogy and e-learning in the workplace: some challenges and opportunities, *Impact: Journal of Applied Research in Workplace E-learning*, 1(1), 43–52.
- Hase, S. (2013): Learner defined learning, in Hase S. – Kenyon C. (eds.): *Self-determined learning: Heutagogy in action*, Bloomsbury Academic, London, UK.
- Hase, S. (2014): Skills for the Learner and Learning Leader in the 21 st Century, in: Blaschke L. M – Kenyon C. – Hase, S. (eds.): *Experiences in self-determined learning*, Amazon, 99–110.
- Hase, S. (2016): Self-determined learning (heutagogy): Where have we come since 2000?, *Southern Institute of Technology Journal of Applied Research, Special Edition*, <https://www.sit.ac.nz/Portals/0/upload/documents/sitjar/Heutagogy%20-%20One.pdf>.
- Hase, S. – Kenyon, C. (2000): From Andragogy to Heutagogy. *ultiBASE Articles*, (December), 1–10. Retrieved from <http://ultibase.rmit.edu.au/Articles/dec00/hase2.htm>
- Hase, S. – Kenyon, C. (2013a): *Self-determined learning: Heutagogy in action*, London, UK, Bloomsbury Academic
- Hase, S. – Kenyon, C. (2013b): The nature of learning, in: Hase S. – Kenyon C. (eds.): *Selfdetermined learning: Heutagogy in action*, London, UK, Bloomsbury Academic
- Hou, Tay Boon – Hase, Stewart (2004): Role of Action Research in Workplace PhD Research, *ALAR Journal*, 9. (1 April 2004.) 1.
- Johnson, Kay. – Magusin, Elaine (2005): *Exploring the Digital Library. A Guide for Online Teaching and Learning*, Jossey-Bass A Wiley Imprint, The United States
- Kenyon, C. – Hase, S. (2013): Heutagogy fundamentals, in: Hase S. – Kenyon C. (eds.): *Self determined learning: Heutagogy in action*, London, Bloomsbury
- Kovács Ilma (2005): *Új út az oktatásban? A távoktatás* (2., bővített kiadás), Okker, Budapest
- Maróti Andor (2010): *Nemzetközi összehasonlító felnőttoktatás*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- McLoughlin, C. – Lee, M. J. W. (2007): Social software and participatory learning: Pedagogical choices with technology affordances in the Web 2.0 era, *Proceedings from ascilite*, December 2–5, 2007. Singapore, Retrieved from <http://www.ascilite.org.au/conferences/singapore07/procs/mcloughlin.pdf>
- McLoughlin, C. – Lee, M. J. W. (2008): Mapping the digital terrain: New media and social software as catalysts for pedagogical change, *Proceedings ascilite*, November 30., December 3., 2008. Melbourne, Australia, Retrieved from <http://www.ascilite.org.au/conferences/melbourne08/procs/mcloughlin.pdf>
- Molnár Tivadar – Szentpétery Zsolt (2004): *Távoktatásról, távtanulásról röviden*, SZIE GTK, Gödöllő
- Msilav, V. – Setihako, A. (2012): Teaching still matters: Experiences on developing a heutagogical online module at UNISA, *Journal of Educational and Social Research*, 2 (2), 65–71.

- Peters, O. (2002): *Distance education in transition: New trends and challenges*, (4th ed) Oldenburg, Germany, BIS-Verlag der Carl von Ossietzky Universität Oldenburg, Retrieved from http://www.unioldenburg.de/fileadmin/user_upload/c3l/master/mde/download/asfvolume5_4_ebook.pdf
- Pink, D. H. (2009): *Drive: The surprising truth about what motivates us*, Great Britain, Cannongate Books Ltd.
- Prensky, M. (2010): *Teaching digital natives: Partnering for real learning*, Thousand Oaks, CA: Corwin Press
- Rowntree, Derek (1995): *Preparing Materials for Open, Distance and Flexible Learning*, Kogan Page, London
- Szente Péter – Illyésné Újvári Irén – Rakaczkiné Tóth Katalin – Szabó József (2003): *Tutorálás a nyitott- és távoktatásban*, SZIE GTK, Gödöllő

Az internetes hivatkozások utolsó letöltésének ideje: 2022. november 10.